

تأثیر عدم قطعیت اقتصادی بر سودآوری و قابلیت پیش بینی سود در بانکهای بورس اوراق بهادار تهران

امیر حسین عبدالهی

دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه حسابداری، دانشکده علوم انسانی، واحد تهران غرب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
amirabdollahi.aa76@gmail.com

دکتر زهرا هنرمندی

استادیار گروه حسابداری، دانشکده علوم انسانی، واحد تهران غرب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول).
honarmandi@ymail.com

دکتر سمیرا زارعی

استادیار گروه حسابداری، دانشکده علوم انسانی، واحد تهران غرب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
zareis.90@gmail.com

چکیده

کارایی بازارهای اوراق بهادار منوط به افشاء اطلاعات عمومی، شامل اطلاعات ارائه شده در مورد سود واحد اقتصادی است. در همین راستا نخستین عاملی که تمام سرمایه گذاران باید مدنظر قرار دهند شرایط نااطمینانی است. سرمایه گذاران با این امید داریی ها را خریداری می کنند که انتظار دارند در طول چند دوره بعد بازده کسب کنند. با افزایش نااطمینانی سیاست اقتصادی، بسیاری از بانکها و شرکتهای تغییرات عمده ای در رویه های افشاء اطلاعات خود ایجاد می کنند. بنابراین این پژوهش به بررسی تأثیر عدم قطعیت اقتصادی بر سودآوری و قابلیت پیش بینی سود در بانکهای بورس اوراق بهادار تهران می پردازد. در این پژوهش تعداد ۱۴ بانک پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در دوره زمانی ۱۳۹۱-۱۴۰۰ بررسی شده است. جهت آزمون فرضیه ها از رگرسیون پولد استفاده شده، یافته های پژوهش نشان می دهد که عدم قطعیت اقتصادی بر نرخ بازده حقوق صاحبان سهام، نسبت تغییرات سود خالص و قابلیت پیش بینی سود تأثیر منفی و معناداری دارد.

واژگان کلیدی: عدم قطعیت اقتصادی، سودآوری، قابلیت پیش بینی سود.

مقدمه

سود حسابداری یکی از مهمترین شاخص هایی است که به وسیله استفاده کنندگان از صورت های مالی برای مقاصد مختلفی مانند ارزش گذاری سهام، ارزیابی عملکرد مدیریت، تخصیص منابع و ... بکار گرفته شده و به آن توجه زیادی می شود. بنابراین تخصیص بهینه منابع در بازارها کاملاً به این بستگی دارد که سود حسابداری گزارش شده از کیفیت مناسبی برخوردار باشد. سوالی که در اینجا مطرح میشود این است که با وجود مشکلات نمایندگی از قبیل نبود تقارن اطلاعاتی و خطر اخلاقی، سهامداران و مراجع قانون گذاری چگونه می توانند از کیفیت سود ارائه شده به وسیله مدیران و به طور کلی کیفیت گزارشگری مالی مطمئن شوند؟ این هم پس از رسوایی های مالی اخیر بیش از پیش مورد توجه قرار گرفته و در نتیجه آن، مراجع قانون گذاری بورس های کشورهای مختلف جهان دست به اقدام های مختلفی زده اند. یکی از این اقدام ها، اصلاح حاکمیت شرکت ها است (جلیبی و همکاران ۱۹۹۸). از طرفی عدم قطعیت را می توان در یک مفهوم کلی به صورت عدم توانایی در پیش بینی پیامدها تعریف کرد. این مفهوم در زمینه های مختلف مورد توجه

قرار گرفته است. در اقتصاد این موضوع اولین بار توسط فرانک نایت^۱ (۱۹۲۱)، مورد بررسی قرار گرفت. نایت (۱۹۲۱)، اقتصاددان دانشگاه شیکاگو، نخستین بار تعریفی برای عدم قطعیت مطرح کرده است. با این حال در طی سالیان گذشته مفهوم عدم قطعیت در اقتصاد گسترش پیدا کرده و در کاربردهای مختلف آن مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. عدم قطعیت در واقع یکی از نشانه ها و علائم نبود اطمینان در اقتصاد یا سیاست یا هر زمینه دیگر است. در اینصورت اشخاص یا فعالین هر حوزه ای نمی توانند به درستی درباره آینده اطلاعات داشته و آن را پیش بینی کنند. در شرایط عدم قطعیت، فرآیند برنامه ریزی و تصمیم گیری و همچنین سیاست گذاری در همه ی بخش های اقتصادی از جمله بازار مالی با اختلال مواجه می شود، چرا که امکان پیش بینی کاهش می یابد و تحقق چشم اندازهای آینده برای عاملان اقتصادی دشوار می شود. در چنین شرایطی عاملان اقتصادی در مورد تصمیمات مربوط به مصرف، پس انداز و یا سرمایه گذاری با عدم قطعیت مواجه است (متین فرد و چهارمخالی، ۱۴۰۱). با توجه به نقشی که می تواند متغیرهای کلان اقتصادی بر سود واحد اقتصادی داشته باشد لذا این مطالعه به بررسی تاثیر عدم قطعیت اقتصادی بر سودآوری و قابلیت پیش بینی سود در بانکهای بورس اوراق بهادار تهران می پردازد. بر همین اساس در ادامه به شفاف سازی موضوع، بیان مساله، ضرورت و اهمیت انجام تحقیق، اهداف علمی و کاربردی تحقیق و به صورت خلاصه به بیان ساختار کلی و اصطلاحات تخصصی بکار رفته در تحقیق پرداخته می شود.

چارچوب نظری و پیشینه پژوهش

چارچوب نظری پژوهش

نااطمینانی (عدم قطعیت) فضایی است که تصمیم فعالان اقتصادی اعم از خانوارها، بنگاه ها و بخش دولتی در زمینه های مختلف با عدم اطمینان همراه است. در بیان مفهوم نااطمینانی می توان گفت وضعیتی که وقایع آینده و یا احتمال رخ دادن آن ها پیش بینی شده نباشد. نااطمینانی وقتی وجود دارد که یا اتفاقات آینده مشخص و معلوم نباشد و یا با وجود مشخص بودن اتفاقات آینده احتمال آنها قابل پیش بینی نیست. به بیان دیگر علت اصلی نااطمینانی فقدان دانش پیش بینی است (پژوهشکده پولی و بانکی، ۱۳۸۷). در حقیقت عدم قطعیت به حالتی گفته می شود که در آن دانش افراد محدود است و توضیح کامل حالت و یا نتیجه ای که به دست آمده و یا می آید ممکن نیست. بر این اساس عدم قطعیت در اقتصاد کلان را می توان به عدم توانایی کارگزاران در پیش بینی دقیق نتایج تصمیمات خود تعبیر کرد (جعفری صمیمی، ۱۳۹۱). بنابراین عدم قطعیت به این معنی است که در یک موقعیت معین یک فرد نمیتواند اطلاعات را به طور کمی و کیفی به گونه ای مناسب برای تشریح، پیش بینی و ارائه حکم به طور معین و به شکل مقداری (عددی) مرتب سازد. فقدان اطلاعات معمول ترین عامل برای عدم قطعیت می باشد (اربابیان، ۱۳۹۱). تعاریف مختلفی در زمینه عدم قطعیت محیطی ارائه شده است مثلاً، داوونی و همکاران^۲ (۱۹۷۵) بیان میکنند که عدم قطعیت محیطی نوعی ناتوانی در پیش بینی نتایج احتمالی یک تصمیم است. عدم قطعیت محیطی شرایطی است که سازمان ها براساس آن چارچوب خود را تنظیم می نمایند و ناشی از فاکتورهای محیطی سازمان است که مربوط به درجه تغییری است که فعالیت های محیطی در ارتباط با عملیات سازمان شامل عدم پیش بینی مربوط به فعالیت های مشتریان، عرضه کنندگان، رقبیان و نهادهای قانونی می شود. عدم قطعیت در اقتصاد کلان معمولاً در مواردی نظیر نرخ تورم، بهره، ارز، رشد اقتصادی، رابطه مبادله و ارزش سهام قابل بررسی است که در این پژوهش جهت شاخص سازی عدم اطمینان

¹ Frank Knight

² Downey and et al

اقتصادی از سه متغیر کلیدی اقتصاد کلان شامل سطح عمومی قیمت ها، نرخ ارز، حجم نقدینگی استفاده شد (هاشمی و همکاران، ۱۳۹۶).

سرمایه گذاران در موقعیت های مختلف اقتصادی (رونق یا رکود) چشم اندازهای متفاوتی دارند و براساس این چشم اندازها به جمع آوری و وزن دادن به اطلاعات اقدام می کنند. برای مثال، از آنجا که عدم اطمینان کل اقتصاد را در بر گرفته است، آن ها در شرایط رکود اقتصادی تلاش می کنند تا ریسک خود را به حداقل برسانند؛ لذا به دنبال اطلاعاتی هستند که بالاترین قابلیت اتکاء را داشته و همچنین از عینیت بالایی برخوردار باشند. در نتیجه از میان منابع اطلاعاتی مختلف، به منابعی وزن بیشتر می دهند که عینیت بیشتری داشته باشند. در همین راستا، سود حسابداری یک منبع اطلاعاتی با عینیت بالا است از این رو، آن ها به سود حسابداری که یک منبع اطلاعاتی شفاف و حائز اهمیت است توجه ویژه ای دارند (سادوک و همکاران^۱، ۲۰۲۱). سود حسابداری یکی از فراگیرترین اطلاعاتی می باشد که سرمایه گذاران همواره به آن توجه می کنند، اما مسئله اصلی مطروحه این موضوع است که گزارشگری مالی و سود تحت تأثیر عوامل داخل شرکت و عوامل خارج از شرکت قرار دارد. آگاهی از این تأثیرات، می تواند به افراد در اتخاذ تصمیمات مناسب یاری رساند (آبراموا و همکاران^۲، ۲۰۱۹).

در دوران رونق که وضعیت اقتصادی روبه رشد است، سرمایه گذاران در پی اطلاعاتی هستند که چشم انداز آتی داشته باشند و بیشتر ویژگی مربوط بودن برای آن ها مهم است. بنابراین ویژگی قابلیت اتکا برای آن ها کمتر اهمیت دارد و به آن وزن کمتری می دهند (جنکینز و همکاران^۳، ۲۰۰۹). یکی از مهمترین اقلام مندرج در صورتهای مالی شرکتها سود است. سرمایه گذاران و دیگر کاربران زمانی می توانند از سود شرکت برای تصمیم های سرمایه گذاری و پیش بینی جریان های نقدی و سودهای آینده به طور صحیح بهره بگیرند که سود شرکت بر مبنای عملکرد مالی واقعی شرکت و نه بر اساس اعمال نظر مدیریت در استفاده از روش های حسابداری، گزارش شده باشد (حبیب^۴، ۲۰۰۴). استانداردهای حسابداری به مدیران اجازه می دهند که طیف وسیعی از اختیارات را در انتخاب روش های مختلف حسابداری برای محاسبه سود در اختیار داشته باشند. البته، ممکن است مدیران از تمام این اختیارات برای تحقق اهداف شرکت استفاده نکنند. در واقع، مدیریت بنگاه تجاری می تواند با استفاده از این روش های انعطاف پذیر مجاز، سود را برای اهداف خود مدیریت کند (سمائی و شریعت پناهی، ۱۳۸۳). هدف مدیریت، نشان دادن شرکتی پویا و باثبات در نظر سرمایه گذاران و بازار سرمایه است؛ زیرا اغلب سرمایه گذاران و مدیران اعتقاد دارند شرکت هایی که روند سودآوری مناسبی دارند و سود آنها دچار تغییرات عمده نمی شود نسبت به شرکت های مشابه، ارزش بیشتر و قابلیت پیش بینی و مقایسه بیشتری دارند (نوروش و همکاران، ۱۳۸۴).

مدیریت سود، عدم اطمینان از جریان های نقدی آتی شرکت را برای سهامداران افزایش می دهد که این موضوع منجر به عدم تقارن اطلاعات بین سهامداران و مدیران می شود (باتاچاریا و همکاران^۵، ۲۰۱۲). عدم اطمینان محیطی بلاء ریسک تخمین دقیق سودهای آتی توسط سهامداران را افزایش می دهند و آن را به یک موضوع بغرنج برای آن ها تبدیل می کند. در صورتی که مدیریت اقدام مناسبی برای کاهش این نوسان پذیری انجام ندهد، عدم تقارن اطلاعاتی بین مدیریت و سهامداران حادث می شود. عدم اطمینان محیطی، محدودیت های جدی برای شرکت ایجاد می کند و بر استراتژی و تصمیمات مدیران شرکت مؤثر است. در چنین شرایطی مدیران فرصت های استراتژیکی برای مقابله با این شرایط

¹ Sadok and et al

² Abramova and et al

³ Jenkins and et al

⁴ Habib

⁵ Bhattacharya and et al

خواهند داشت. یکی از این فرصت ها، مدیریت سود است (کارمیر و همکاران^۱، ۲۰۱۳). برخی پژوهش ها نشان دادند که در یک محیط با عدم اطمینان بالا، سهامداران در تشخیص پیش بینی و شفافیت سود با دشواری مواجه می شوند (لیم و همکاران^۲، ۲۰۰۸). زیرا گزارشگری مالی و سنجش عملکرد در شرکتهایی که عملیات تجاری متغیر و پرنوسانی دارند، پیچیده تر است لذا انتظار می رود در این پیچیدگی محیطی، مدیریت سود با دشواری مواجه شود (همان منبع). از طرفی یک سیستم بانکی سالم و سودآور، به گونه بهتری می تواند در مقابل شوک های اقتصادی مقاومت کرده، نقش پررنگ تری در پایداری و ثبات سیستم مالی ایفا کند (ایکینچی و پویرازه^۳، ۲۰۱۹). تبیین عوامل مؤثر بر عملکرد سیستم بانکی، از جمله زمینه های مورد علاقه پژوهشگران دانشگاهی، مدیران سیستم بانکی، ناظران پولی و فعالان اقتصادی است (العتیان و بنی خالد^۴، ۲۰۱۹) تأکید فراوان بر تبیین عوامل مؤثر بر عملکرد و سودآوری سیستم بانکی به این دلیل است که سیستم مالی در بسیاری از کشورها، بانک محور است (بوسله و همکاران^۵، ۲۰۱۸). هدف از انجام هر فعالیتی در هر واحد تجاری، دستیابی به بالاترین سطح اثربخشی و کارایی است که در اصطلاح به آن "عملکرد" گفته می شود. عملکرد مالی اندازه گیری نتایج حاصل از سیاست ها و عملیات شرکت در شرایط پولی است (کابیر حسن و همکاران^۶، ۲۰۱۸). از طرفی در طی چند دهه اخیر، گزارشگری مالی بانکها و موسسات مالی بیشتر مورد اهمیت ذینفعان قرار گرفته است و این مهم منجر به اهمیت این پژوهش شده است بر همین اساس با توجه به مبانی نظری تحقیق، این پژوهش به دنبال پاسخگویی به این سوال است که آیا عدم قطعیت اقتصادی سودآوری و قابلیت پیش بینی سود در بانکهای بورس اوراق بهادار تهران تاثیر دارد؟

پیشینه پژوهش

استین و وانگ^۷ (۲۰۱۶)، در پژوهشی به بررسی تأثیر نوسانات اقتصادی بر مدیریت سود پرداختند. آنها در پژوهش خود برای اندازه گیری نوسانات اقتصادی از تغییرات نرخ ارز، تغییرات نرخ تورم، تغییرات تولید ناخالص داخلی و تراز پرداخت ها استفاده کردند. نتایج حاصل از پژوهش آنها نشان داد که تغییرات نرخ ارز، تغییرات نرخ تورم، تغییرات تولید ناخالص داخلی تأثیر معناداری بر مدیریت سود دارند.

بل و همکاران^۸ (۲۰۱۷) در پژوهشی به بررسی تأثیر عدم اطمینان اقتصادی بر بازده سهام پرداختند. نتایج پژوهش آنها حاکی از این بود که عدم اطمینان اقتصادی تأثیر مثبت و معناداری بر عدم قطعیت سود و تأثیر منفی و معناداری بر بازده سهام دارد.

جاستین و همکاران^۹ (۲۰۱۸) در پژوهشی با بررسی تأثیر عدم قطعیت اقتصادی بر عدم شفافیت سود بانکها، دریافتند زمانیکه سیاست های اقتصادی و پولی نسبتاً نامطمئن باشد، تحریف اطلاعات مالی برای مدیران بانک به عنوان یک سیاست غیرقابل پیش بینی آسان تر است. بر همین اساس نتایج این تحقیق نشان داد که با افزایش عدم قطعیت، عدم شفافیت سود بانک ها نیز افزایش می یابد.

¹ Cormier and et al

² Lim and et al

³ Ekinchi and Poyraz

⁴ Al-Eitan and Bani-Khalid

⁵ Bouslah and et al

⁶ Kabir Hassan

⁷ Stein and Wang

⁸ Bell et al

⁹ Justin and et al

الایتان و بنی خالد^۱ (۲۰۱۹) به موضوع ریسک اعتباری و عملکرد مالی (از لحاظ سود) بانک های تجاری اردن: با آنالیز داده های پاتل از هر دو مدل اثر ثابت و تصادفی و روش GLS استفاده شده است پرداختند. نتایج نشان می دهد که ریسک اعتباری تأثیر منفی معنی داری بر بازده دارایی و بازده حقوق صاحبان سهام دارد. در حالی که، کل سپرده ها و اندازه بانک تأثیر مثبت و قابل توجهی بر عملکرد مالی بانک های تجاری اردن دارد.

صبور ملا و همکاران^۲ (۲۰۱۹) در پژوهشی به بررسی تأثیر حاکمیت شرکتی بر پیش بینی پذیری سود پرداختند در پژوهش آنها از اطلاعات بانک های ۷۱ کشور طی سال های ۲۰۰۷ تا ۲۰۱۶ استفاده شده است. نتایج تحقیق آنها حاکی از آن است که به طور کلی ساختار حاکمیت شرکتی قوی بر پیش بینی پذیری سود تأثیر مستقیم دارد. همچنین ساختار و قدرت مدیر عامل تأثیر قابل توجهی بر جریان های نقدی آتی دارد. نهایتاً اینکه ساختار هیئت مدیره در پیش بینی جریان های نقدی آتی بسیار موثر است.

چن و همکاران^۳ (۲۰۲۰) در بررسی نمونه ای متشکل از ۵۲۸ شرکت تایوانی طی دوره ۱۹۹۹ تا ۲۰۰۱ به نتیجه مشابهی دست یافتند. نتایج پژوهش آنان حاکی از آن بود که در زمان هایی که در شرکت ها مالکیت نهادی کمتر است، دقت پیش بینی سود نیز کمتر خواهد شد لذا مکانیزم های حاکمیت شرکتی می تواند در افزایش پیش بینی پذیری سود نقش اساسی داشته باشد.

آجینکیا و همکاران^۴ (۲۰۲۱) به بررسی رابطه بین ترکیب هیات مدیره و سرمایه گذاران نهادی با ویژگی های پیش بینی سود پرداختند. در این تحقیق دقت پیش بینی سود و خطای پیش بینی سود به عنوان متغیر وابسته در نظر گرفته شد. نتایج تحقیق آنها نشان داد که مدیران غیر موظف با دقت پیش بینی سود رابطه معنادار مستقیم دارد و درصد مالکیت سهامدار نهادی نیز با خطای پیش بینی سود رابطه معکوس دارد.

سادوک و همکاران^۵ (۲۰۲۱) در پژوهشی به بررسی رابطه بین عدم قطعیت اقتصادی و کیفیت حسابداری (ویژگی های کیفی سود) پرداختند آنها با استفاده از داده های ۱۹ کشور در دوره ۲۰۱۷-۱۹۹۲، نحوه سیاست گذاری اقتصادی شرکتها را بررسی کردند و دریافتند که عدم قطعیت اقتصادی منجر به کاهش کیفیت حسابداری می شود لازم به ذکر است که شدت این رابطه در شرکتهای دولتی بیشتر از سایر شرکتهای است.

اوزیلی و همکاران^۶ (۲۰۲۲) در پژوهشی با توجه به نگرانی مدیران مبنی بر اینکه چگونه محیط اقتصاد کلان بر سود کسب و کار تأثیر می گذارد، به بررسی تأثیر عدم قطعیت اقتصادی بر سودآوری بانکها پرداختند. نتیجه پژوهش آنها نشان می دهد که عدم قطعیت سیاست اقتصادی بالا بر درآمد غیر بهره بانک ها تأثیر منفی دارد همچنین از متغیرهای توضیحی نیز کاهش در تولید ناخالص داخلی، نرخ رشد وام های غیرجاری و نسبت سرمایه نظارتی رابطه منفی با سودآوری دارند.

باغومیان و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی به بررسی رابطه بین نوسان متغیرهای کلان اقتصادی و پیش بینی سود توسط مدیران پرداختند. نتایج پژوهش آنها نشان می دهد که از میان متغیرهای کلان اقتصادی که مورد بررسی قرار گرفته (شامل تغییرات نرخ ارز، تغییرات تورم، تغییرات نقدینگی، تغییرات تراز تجاری و تغییرات تولید ناخالص داخلی)، تنها میان تغییرات تولید ناخالص داخلی و تغییرات نرخ ارز با خطای پیش بینی سود توسط مدیران رابطه مستقیم و معناداری وجود

¹ Elayatan and Bani Khalid

² Sabour Molla et al

³ Chen et al

⁴ Ajinkya et al

⁵ Sadok et al

⁶ Ozili and et al

دارد. به عبارت دیگر، سایر متغیرهای بررسی شده (شامل تغییرات تورم، تغییرات نقدینگی و تغییرات تراز تجاری) رابطه معناداری با خطای پیش بینی سود توسط مدیران ندارند.

هاشمی و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهشی به بررسی تأثیر متغیرهای کلان اقتصادی بر سود آتی حسابداری پرداختند. یافته های پژوهش آنها نشان می دهد که متغیرهای کلان اقتصادی با سود آتی شرکت ارتباط دارند، اما جهت این ارتباط در دوره های زمانی مختلف متفاوت است. هم چنین بر اساس نتایج آزمون متغیرهای اضافی، بیان کردند که وجود این متغیرها در مدل پیش بینی سود به تصریح بهتر و دقیق تر مدل کمک می کند.

قربانی و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهشی به بررسی تأثیر محافظه کاری حسابرس و وجود عدم قطعیت سیاست های اقتصادی بر کیفیت سود پرداختند. در این راستا تعداد ۱۵۰ شرکت در دوره زمانی ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۸ انتخاب گردید. الگوی رگرسیون پژوهش بر اساس روش داده های تابلویی بود، نتایج آزمون فرضیه پژوهش نشان داد که محافظه کاری حسابرس اثر مستقیم و عدم قطعیت سیاست های اقتصادی اثر معکوس بر کیفیت سود دارد؛ به عبارت دیگر، محافظه کاری حسابرس منجر به افزایش کیفیت سود و عدم قطعیت سیاست های اقتصادی منجر به کاهش کیفیت سود شرکت ها میشود.

رجبی و همکاران (۱۴۰۲) در پژوهشی به بررسی تأثیر مشترک عدم قطعیت سیاست اقتصادی و ویژگی های شرکت بر ساختار سرمایه پرداختند. یافته های این پژوهش، نشان داد؛ علائم تأثیر لگاریتم نااطمینانی شرایط اقتصادی بر اهرم مالی با متغیرهایی که تحت نااطمینانی شرایط اقتصادی هستند، مانند: اندازه شرکت، مشهود بودن دارائی ثابت، مخارج سرمایه گذاری و سود تقسیمی مطابقت دارند، اما علائم برای رشد شرکت اختلاف نظر دارند، که چنین شباهت ها و تفاوت هایی از نظر تأثیرات نهائی ویژگی ها بر اهرم بازار، اهمیت استفاده از نااطمینانی شرایط اقتصادی به عنوان جامع ترین شاخص در تأثیرگذاری شرایط و تغییرات بر متغیرها را نشان دهد.

با توجه به تحقیقات مندرج، موضوعات متعددی در رابطه با ویژگی های کیفی سود (از جمله قابلیت پیش بینی سود) و سودآوری انجام شده است همچنین بیشتر این تحقیقات، بر متغیرهای کلان اقتصادی تمرکز داشته اند. اما در این پژوهش، متغیر عدم قطعیت اقتصادی به عنوان متغیر تأثیر گذار بر شاخص های سودآوری و قابلیت پیش بینی سود (در صنعت بانکداری) مورد بررسی قرار گرفته است.

فرضیه های پژوهش

با توجه به مبانی نظری ارائه شده و برای پاسخ به سوالات تحقیق، فرضیات زیر مطرح می گردد:

فرضیه ۱- عدم قطعیت اقتصادی بر سودآوری تأثیر دارد.

فرضیه ۱-۱- عدم قطعیت اقتصادی بر نرخ بازده حقوق صاحبان سهام تأثیر دارد.

فرضیه ۱-۲- عدم قطعیت اقتصادی بر نسبت تغییرات سود خالص تأثیر دارد.

فرضیه ۲- عدم قطعیت اقتصادی بر قابلیت پیش بینی سود تأثیر دارد.

روش تحقیق

تحقیق حاضر از نظر هدف، از نوع تحقیقات کاربردی محسوب می شود. هدف تحقیقات کاربردی توسعه دانش کاربردی در یک زمینه خاص است. به عبارت دیگر تحقیقات کاربردی به سمت کاربرد عملی دانش هدایت می شوند. همچنین از نظر نحوه گردآوری داده ها این تحقیق توصیفی و از لحاظ نوع همبستگی می باشد. زیرا میزان وابستگی متغیر وابسته و متغیر مستقل را نسبت به هم بررسی می کند. روش تحقیق به صورت استقرایی است که در آن مبانی نظری و پیشینه پژوهش

از راه کتابخانه، مقاله و اینترنت جمع آوری شده و در رد یا اثبات فرضیه پژوهش با بکارگیری روش های آماری مناسب، از استدلال استقرایی در تعمیم نتایج استفاده می گردد. در این تحقیق، برای آزمون فرضیه از صورتهای مالی هر سال بانکها استفاده خواهد شد. لازم به ذکر است که برای تحلیل آماری نیز از نرم افزار SPSS (نسخه ۲۱) و Eviews (نسخه ۹) استفاده شده است.

مدل آزمون فرضیات

با توجه به اینکه در این تحقیق به بررسی تاثیر عدم قطعیت اقتصادی بر سودآوری و قابلیت پیش بینی سود در بانکهای بورس اوراق بهادار تهران پرداخته شده است. لذا مدل آماری آزمون فرضیات بر اساس تحقیق اوزیلی و همکاران (۲۰۲۲) و جاستین و همکاران (۲۰۱۸) به شرح زیر ارائه می گردد:

مدل فرضیه فرعی اول:

$$ROE_{it} = \beta_0 + \beta_1 MII_{it} + \beta_2 SIZE_{it} + \beta_3 LEV_{it} + \beta_4 LOAN_{it} + \beta_5 A\ Capital_{it} + \beta_6 Lo_DE_{it} + \beta_7 RS_DE_{it} + \beta_8 Z_Loan_{it} + \beta_9 AQ_{it} + e_{it}$$

مدل فرضیه فرعی دوم:

$$PROFIT_{it} = \beta_0 + \beta_1 MII_{it} + \beta_2 SIZE_{it} + \beta_3 LEV_{it} + \beta_4 LOAN_{it} + \beta_5 A\ Capital_{it} + \beta_6 Lo_DE_{it} + \beta_7 RS_DE_{it} + \beta_8 Z_Loan_{it} + \beta_9 AQ_{it} + e_{it}$$

مدل فرضیه اصلی دوم:

$$PREDICT_{it} = \beta_0 + \beta_1 MII_{it} + \beta_2 SIZE_{it} + \beta_3 LEV_{it} + \beta_4 LOAN_{it} + \beta_5 A\ Capital_{it} + \beta_6 Lo_DE_{it} + \beta_7 RS_DE_{it} + \beta_8 Z_Loan_{it} + \beta_9 AQ_{it} + e_{it}$$

جدول (۱): نام و نماد متغیرهای تحقیق

نسبت تسهیلات اعطایی به کل دارایی ها (LOAN)	نرخ بازده حقوق صاحبان سهام (ROE)
درصد کفایت سرمایه (A_CAPITAL)	نسبت تغییرات سود خالص (PROFIT)
نسبت تسهیلات اعطایی به مجموع سپرده ها (LO_DE)	قابلیت پیش بینی سود (PREDICT)
نسبت هزینه مطالبات مشکوک الوصول به سود تسهیلات اعطایی (RS_DE)	عدم قطعیت اقتصادی (MII)
نسبت ذخیره مطالبات مشکوک الوصول به تسهیلات اعطایی (Z_LOAN)	اندازه بانک (SIZE)
اندازه حسابرسی (AQ)	اهرم مالی (LEV)

نحوه اندازه گیری متغیر مستقل

در این پژوهش عدم قطعیت اقتصادی متغیر مستقل می باشد در مطالعه حاضر با استفاده از روش جارامیلو و ساناکاک^۱ (۲۰۰۷)، شاخص عدم قطعیت یا بی ثباتی اقتصادی، به صورت مجموع وزنی درصد تغییر در سطح عمومی قیمت ها (CPI)، درصد تغییر در نرخ ارز غیر رسمی (EX) و درصد تغییر در حجم نقدینگی (M₂) تعریف شده است. وزن هر متغیر معکوس انحراف معیار است.

¹ Jaramillo and Sancak

$$MII_t = \frac{(CPI_t - CPI_{t-1})}{CPI_{t-1}} + \frac{Ln(\frac{EX_t - EX_{t-1}}{EX_{t-1}})}{\delta_{EX}} + \frac{(M2_t - M2_{t-1})}{M2_{t-1}} + \frac{M2_t - M2_{t-1}}{\delta_{M2}}$$

نحوه اندازه گیری قابلیت سودآوری

برای محاسبه سوآوری (متغیرهای وابسته فرضیه اول) با توجه به پژوهش لی بروکس و همکاران (۲۰۱۵) از دو متغیر زیر استفاده می شود:

نرخ بازده حقوق صاحبان سهام^۱: برای اندازه گیری این متغیر از تقسیم سود خالص به حقوق صاحبان سهام استفاده می شود.

نسبت تغییرات سود خالص: با توجه به پژوهش اصولیان و همکاران (۱۳۹۵)، برای اندازه گیری این متغیر از نسبت تغییرات سود خالص نسبت به سال قبل استفاده می شود.

نحوه اندازه گیری قابلیت پیش بینی سود

قابلیت پیش بینی سود بر اساس تحقیق فرانسیس و همکاران (۲۰۰۴) و لیپ (۱۹۹۰) برآورد می شود. بدین منظور از مدل زیر استفاده می شود:

$$EBEI_{it} = \beta_0 + \beta_1 EBEI_{i,t-1} + \varepsilon_{it}$$

که در آن $EBEI_{it}$ سود قبل از ارقام غیر مترقبه شرکت/بانک i در سال t است به منظور محاسبه قابلیت پیش بینی سود از R^2 تعدیل شده استفاده می شود. بر همین اساس هر چه R^2 تعدیل شده بیشتر باشد این مهم نماینگر این است که قابلیت پیش بینی سود بیشتر است و متغیر مستقل مندرج در مدل بیشتر توانسته منجر به افزایش قابلیت پیش بینی شود.

متغیرهای کنترلی

متغیرهای کنترلی و نحوه اندازه گیری آنها به شرح زیر می باشد:

اندازه بانک (**SIZE**): معیارهای مختلفی برای اندازه گیری متغیر «اندازه بانک» وجود دارد که عبارتند از: مقدار کل دارایی ها، میزان فروش و تعداد کل کارکنان اما در این تحقیق اندازه بانک با استفاده از \ln دارایی ها محاسبه می شود.

اهرم مالی^۲ (**LEV**): این نسبت از تقسیم کل بدهی بر کل دارایی بدست می آید.

نسبت تسهیلات اعطایی به کل دارایی ها (**LOAN**)^۳: برای اندازه گیری این متغیر از تقسیم کل تسهیلات اعطایی به کل دارایی ها استفاده می شود.

درصد کفایت سرمایه (**A Capital**)^۴: برای اندازه گیری این متغیر از نسبت زیر استفاده می شود:

$$\text{نرخ کفایت سرمایه} = \left(\frac{\text{سرمایه پایه}}{(\text{ضریب تبدیل} * \text{ضریب ریسک} * \text{اقدام زیر خط}) + (\text{اقدام بالای خط} * \text{ضریب ریسک})} \right)$$

¹ rate of return on equity

² Financial Leverage

³ The ratio of granted facilities to total assets

⁴ Capital adequacy percentage

نسبت تسهیلات اعطایی به مجموع سپرده ها (Lo_DE)^۱: برای اندازه گیری این متغیر از تقسیم کل تسهیلات اعطایی به کل سپرده ها استفاده می شود.

نسبت هزینه مطالبات مشکوک الوصول به سود تسهیلات اعطایی (RS_DE)^۲: برای اندازه گیری این متغیر از تقسیم کل هزینه مطالبات مشکوک الوصول به سود تسهیلات اعطایی استفاده می شود.

نسبت ذخیره مطالبات مشکوک الوصول به تسهیلات اعطایی (Z_Loan)^۳: برای اندازه گیری این متغیر از تقسیم کل ذخیره مطالبات مشکوک الوصول به تسهیلات اعطایی استفاده می شود.

اندازه حسابرسی (AQ)^۴: در صورتیکه بانک در سال مورد نظر به وسیله سازمان حسابرسی و موسسه مفید راهبر حسابرسی شده باشد از متغیر مجازی یک (۱) و در غیر اینصورت متغیر مجازی صفر (۰) استفاده می شود (محمدزاده، ۱۴۰۰).

جامعه و نمونه آماری

جامعه ی آماری این پژوهش شامل بانکهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است که این بانک ها در دوره زمانی ۱۳۹۱ تا ۱۴۰۰ مورد آزمون واقع می شوند. لذا نمونه ی آماری پژوهش به روش حذف سیستماتیک انتخاب شده است، با این شرایط که:

۱. برای رعایت قابلیت مقایسه پذیری آنها، سال مالی بانکها منتهی به پایان اسفند ماه هر سال باشد.
 ۲. طی قلمرو زمانی پژوهش، هیچ گونه توقف فعالیت نداشته و دوره مالی خود را تغییر نداده باشند.
 ۳. کلیه اطلاعات مورد نیاز از بانکها برای پژوهش در دسترس باشد.
- بانک های انتخاب شده به شرح جدول زیر می باشند:

جدول (۲): تعداد بانک های پذیرفته شده و نمونه انتخابی در تحقیق

ردیف	نام بانک	ردیف	نام بانک	ردیف	نام بانک
۱	بانک اقتصاد نوین	۶	بانک خاورمیانه	۱۱	بانک کار آفرین
۲	بانک انصار	۷	بانک دی	۱۲	بانک گردشگری
۳	بانک پارسیان	۸	بانک سرمایه	۱۳	بانک ملت
۴	بانک پاسارگاد	۹	بانک سینا	۱۴	پست بانک ایران
۵	بانک تجارت	۱۰	بانک صادرات ایران		

یافته های پژوهش

آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

نتایج تحلیل توصیفی متغیرهای پژوهش در جدول (۳) ارائه شده است.

جدول (۳): نتایج آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیر	میانگین	میانه	بیشینه	کمینه	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی
نرخ بازده حقوق صاحبان سهام (ROE)	۰/۱۷۵	۰/۱۶۹	۰/۷۵۱	-۰/۲۲۱	۰/۱۸۳	۰/۵۲۰	۳/۰۰۸
نسبت تغییرات سود خالص (PROFIT)	۰/۳۸۹	۰/۱۴۶	۶/۵۰۵	-۳/۶۷۲	۲/۰۳۶	۰/۳۶۹	۳/۱۸۴

¹ The ratio of granted facilities to total deposits

² The ratio of the cost of doubtful receivables to the benefit of granted facilities

³ The ratio of the provision of doubtful receivables to the granted facilities

⁴ Audit size

۱/۹۰۶	۰/۵۴۳	۰/۳۱۴	۰/۰۰۱	۰/۹۸۸	۰/۲۶۷	۰/۳۵۳	قابلیت پیش بینی سود (PREDICT)
۲/۷۱۱	۰/۰۱۹	۰/۱۳۴	-۰/۱۷۹	۰/۳۱۶	۰/۰۵۱	۰/۰۶۷	عدم قطعیت اقتصادی (MII)
۳/۱۷۹	-۰/۲۷۶	۱/۴۱۱	۱۵/۲۲۷	۲۲/۷۴۶	۱۹/۴۰۰	۱۹/۴۷۲	اندازه بانک (SIZE)
۳۸/۶۸۸	۵/۲۴۷	۰/۳۰۷	۰/۲۱۱	۳/۳۱۸	۰/۹۳۴	۰/۹۵۵	اهرم مالی (LEV)
۴/۰۸۱	-۱/۱۹۲	۰/۱۲۷	۰/۱۲۹	۰/۷۲۸	۰/۶۰۷	۰/۵۶۸	نسبت تسهیلات اعطایی به کل دارایی ها (LOAN)
۱۵/۲۲۹	-۲/۲۴۱	۰/۱۱۰	-۰/۵۷۵	۰/۳۵۵	۰/۰۷۸	۰/۰۷۱	درصد کفایت سرمایه (A_CAPITAL)
۴/۲۲۱	۰/۱۱۵	۰/۲۳۴	۰/۱۳۲	۱/۳۴۶	۰/۷۷۶	۰/۷۵۳	نسبت تسهیلات اعطایی به مجموع سپرده ها (LO_DE)
۸/۱۹۹	۲/۲۸۹	۰/۱۱۳	۰/۰۰۵	۰/۵۷۰	۰/۰۷۳	۰/۱۱۰	نسبت هزینه مطالبات مشکوک الوصول به سود تسهیلات اعطایی (RS_DE)
۷/۵۰۱	۲/۰۹۹	۰/۰۴۸	۰/۰۱۵	۰/۲۵۰	۰/۰۵۵	۰/۰۶۹	نسبت ذخیره مطالبات مشکوک الوصول به تسهیلات اعطایی (Z_LOAN)
سال - بانکهای فاقد حسابرسان سازمان حسابرسی و مفید راهبر: ۹۰ سال - بانکهای با حسابرسان سازمان حسابرسی و مفید راهبر: ۵۰							اندازه حسابرسی (AQ)

با توجه به جدول (۳) تعداد مشاهدات سال - شرکت بر اساس داده های ترکیبی متوازن، ۱۴۰ مشاهده برابر با ۱۴ بانک در ۱۰ سال بوده است. با توجه به آماره توصیفی، می توان شاخص های بالا را به شاخص های مرکزی، پراکندگی و سایر شاخص ها تقسیم نمود، که شاخص های مرکزی عبارت از شاخص میانگین و میانه، شاخص های پراکندگی عبارت از شاخص انحراف معیار و سایر شاخص ها عبارت از شاخص بیشینه، کمینه، چولگی و کشیدگی می باشد. به طور خلاصه متغیر اهرم مالی نشان می دهد که میانگین نمونه ۹۵/۵ درصد می باشد لذا می توان گفت که بانک های جامعه آماری برای تامین ساختار سرمایه خود بیشتر از بدهی استفاده می کنند لذا از لحاظ تامین اعتبار در جایگاه بسیار مطلوبی برخوردار هستند. متغیر اندازه حسابرسی نشان می دهد که سال - بانکهایی که به وسیله سازمان حسابرسی و مفید راهبر، حسابرسی شده اند ۵۰ مشاهده و سال - بانکهایی که به وسیله سایر موسسات، حسابرسی شده اند ۹۰ مشاهده می باشد. در مورد ضریب چولگی منفی برخی از متغیرها نیز میتوان گفت که این موضوع حاکی از وجود چوله به راست و تمایل این متغیرها به مقادیر کوچکتر است، همچنین مثبت بودن ضرایب کشیدگی، حکایت از این مطلب دارد که از توزیع نرمال بلندتر بوده و داده ها حول میانگین متمرکز شده است.

آزمون نرمالیت متغیرهای وابسته پژوهش

از آنجایی که در انجام این تحقیق به منظور تخمین پارامترهای مدل از روش حداقل مربعات معمولی استفاده می گردد و این روش بر این فرض استوار است که متغیرهای وابسته پژوهش دارای توزیع نرمال باشد و توزیع غیرنرمال آن منجر به تخطی از مفروضات این روش برای تخمین پارامترها می شود، در این مطالعه این موضوع از طریق آزمون کولموگروف - اسمیرنوف (K-S) بررسی شده است.

جدول (۴): نتایج بررسی نرمالیت توزیع متغیرهای وابسته

نتایج آزمون K-S (نرمالیت)						متغیرهای وابسته
سطح معناداری	آماره K-S	منفی	مثبت	انحراف معیار	میانگین	
۰/۰۷۵	۱/۲۸۰	-۰/۲۲۱	۰/۷۵۱	۰/۱۸۳	۰/۱۷۵	نرخ بازده حقوق صاحبان سهام (ROE)
۰/۱۱۵	۱/۱۵۸	-۳/۶۷۲	۶/۵۰۵	۲/۰۳۶	۰/۳۸۹	نسبت تغییرات سود خالص (PROFIT)

۰/۰۸۲	۱/۲۵۶	۰/۰۰۱	۰/۹۸۸	۰/۳۱۴	۰/۳۵۳	قابلیت پیش بینی سود (PREDICT)
-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------------------------------

با توجه به جدول بالا، بعد از آزمون نرمالیت، سطح معنی داری آماره Z آزمون KS برای متغیرهای وابسته (نرخ بازده حقوق صاحبان سهام، نسبت تغییرات سود خالص و قابلیت پیش بینی سود) به بالاتر از ۰/۰۵ افزایش یافته بنابراین فرضیه H_0 مبنی بر نرمال بودن توزیع متغیرهای وابسته پذیرفته می شود و گویای آن است که متغیرهای وابسته تحقیق دارای توزیع نرمال می باشد لذا برای آزمون فرضیات از روش های آماری پارامتریک استفاده می گردد.

آزمون ریشه واحد (مانایی) متغیرهای پژوهش

در این پژوهش برای آزمون مانایی از آزمون دیکی فولر تعمیم یافته (ADF) استفاده شده است. نتایج این آزمون در جدول (۵) ارائه شده است.

جدول (۵): نتایج آزمون ریشه واحد با استفاده از آزمون دیکی فولر تعمیم یافته

متغیر	تعداد وقفه	مقدار آماره t	سطح معنی داری
نرخ بازده حقوق صاحبان سهام (ROE)	۰	۸-/۵۱۸	۰/۰۰۰
نسبت تغییرات سود خالص (PROFIT)	۰	-۱۱/۲۰۱	۰/۰۰۰
قابلیت پیش بینی سود (PREDICT)	۰	-۸/۲۷۲	۰/۰۰۰
عدم قطعیت اقتصادی (MII)	۰	-۹/۸۵۱	۰/۰۰۰
اندازه بانک (SIZE)	۰	-۴/۹۴۱	۰/۰۰۰
اهرم مالی (LEV)	۰	-۵/۴۶۶	۰/۰۰۰
نسبت تسهیلات اعطایی به کل دارایی ها (LOAN)	۰	-۴/۳۱۱	۰/۰۰۰
درصد کفایت سرمایه (A_CAPITAL)	۰	-۶/۱۴۷	۰/۰۰۰
نسبت تسهیلات اعطایی به مجموع سپرده ها (LO_DE)	۰	-۶/۴۹۹	۰/۰۰۰
نسبت هزینه مطالبات مشکوک الوصول به سود تسهیلات اعطایی (RS_DE)	۰	-۷/۷۳۴	۰/۰۰۰
نسبت ذخیره مطالبات مشکوک الوصول به تسهیلات اعطایی (Z_LOAN)	۰	-۹/۸۱۴	۰/۰۰۰

با توجه به نتایج ارائه شده در جدول بالا تمامی متغیرهای پژوهش در سطح اطمینان ۹۵ درصد از مانایی برخوردار می باشند.

نتایج آزمون فرضیات پژوهش

نتایج آزمون پیش فرض و آزمون رگرسیون به شرح زیر می باشد.

نتایج آماره اف لیمر برای فرضیه های تحقیق

برای اینکه مشخص شود برای برازش مدل از چه روشی (داده های تلفیقی یا پانلی) استفاده گردد باید آزمون F لیمر یا چاو را آزمون نماییم با توجه به اینکه سطح معنی داری آماره F-limer کمتر از سطح خطای مورد پذیرش (۵ درصد) بوده، بنابراین روش داده های پانل نسبت به روش داده های پولد ارجحیت دارد.

جدول (۶): نتایج آماره اف لیمر برای فرضیه های تحقیق

سطح معناداری	مقدار آماره	فرضیه های تحقیق
۰/۶۷۱ Prob.	۰/۷۷۸	فرضیه (۱-۱)
۰/۶۰۸ Prob.	۰/۸۵۰	فرضیه (۱-۲)
۰/۵۹۱ Prob.	۰/۹۱۰	فرضیه (۲)

نتایج آماره گادفری برای فرضیه های تحقیق

یکی از موضوعات مهمی که در اقتصاد سنجی به آن برخورد می کنیم موضوع خود همبستگی سریالی است. در آمار، خود همبستگی یک فرآیند تصادفی همبستگی بین مقدارهای فرآیند در نقاط مختلف زمان را به عنوان تابع دو زمانه یا تفاضل زمانی توصیف می کند. با توجه به اینکه سطح معنی داری آماره Godfrey بیشتر از سطح خطای مورد پذیرش است رگرسیون دارای مشکل خود همبستگی سریالی نمی باشد.

جدول (۷): نتایج آماره گادفری برای فرضیه های تحقیق

سطح معناداری	مقدار آماره	فرضیه های تحقیق
۰/۲۸۹ Prob.	۱/۳۲۱	فرضیه (۱-۱)
۰/۲۸۴ Prob.	۱/۲۸۷	فرضیه (۱-۲)
۰/۰۹۲ Prob.	۲/۴۳۰	فرضیه (۲)

نتایج آماره گادفری برای فرضیه های تحقیق

یکی از موضوعات مهمی که در اقتصاد سنجی به آن برخورد می کنیم موضوع خود همبستگی سریالی است. در آمار، خود همبستگی یک فرآیند تصادفی همبستگی بین مقدارهای فرآیند در نقاط مختلف زمان را به عنوان تابع دو زمانه یا تفاضل زمانی توصیف می کند. با توجه به اینکه سطح معنی داری آماره Godfrey بیشتر از سطح خطای مورد پذیرش است رگرسیون دارای مشکل خود همبستگی سریالی نمی باشد.

جدول (۸): نتایج آماره گادفری برای فرضیه های تحقیق

سطح معناداری	مقدار آماره	فرضیه های تحقیق
۰/۰۰۰ Prob.	۲/۲۴۲	فرضیه (۱-۱)
۰/۱۰۷ Prob.	۱/۳۴۹	فرضیه (۱-۲)
۰/۴۰۷ Prob.	۱/۰۵۴	فرضیه (۲)

نتایج آزمون فرضیه فرعی اول

فرضیه ۱-۱: عدم قطعیت اقتصادی بر نرخ بازده حقوق صاحبان سهام تاثیر دارد.

جدول (۹): نتایج برآورد مدل برای فرضیه فرعی اول پژوهش

نام و نماد متغیر	ضریب رگرسیون	آماره t	سطح معنی داری	آماره VIF
عدم قطعیت اقتصادی (MII)	-۰/۱۰۰	-۲/۵۸۳	۰/۰۱۲	۱/۰۸۰
اندازه بانک (SIZE)	۰/۰۱۰	۰/۸۲۸	۰/۴۰۹	۱/۳۸۰

۱/۱۶۵	۰/۰۱۳	-۲/۵۸۲	-۰/۱۳۹	اهرم مالی (LEV)
۱/۵۰۰	۰/۰۱۷	-۲/۴۲۸	-۰/۰۹۹	نسبت تسهیلات اعطایی به کل دارایی ها (LOAN)
۱/۳۶۳	۰/۰۱۶	۲/۴۸۳	۰/۱۵۴	درصد کفایت سرمایه (A_CAPITAL)
۱/۴۴۸	۰/۲۲۷	-۱/۲۱۲	-۰/۰۹۵	نسبت تسهیلات اعطایی به مجموع سپرده ها (LO_DE)
۱/۲۴۶	۰/۲۳۲	۱/۱۹۹	۰/۱۸۲	نسبت هزینه مطالبات مشکوک الوصول به سود تسهیلات اعطایی (RS_DE)
۱/۲۲۷	۰/۹۳۸	-۰/۰۷۷	-۰/۰۲۶	نسبت ذخیره مطالبات مشکوک الوصول به تسهیلات اعطایی (Z_LOAN)
۱/۱۵۷	۰/۰۲۱	۲/۳۳۳	۰/۰۸۰	اندازه حسابرسی (AQ)
-	۰/۹۱۸	-۰/۱۰۲	-۰/۰۲۶	مقدار ثابت
۱/۵۳۷	آماره دوربین- واتسون		۵/۳۱۹ ۰/۰۰۰	آماره F (سطح معنی داری)
۱۰/۲۵۵ ۰/۱۰۲	آماره جاکو برا (سطح معنی داری)		۰/۲۸۳	(ضریب تعیین)

بر اساس نتایج آزمون فرضیه فرعی اول که در جدول بالا ارائه شده است، با توجه به اینکه آماره F (۰/۰۰۰) دارای سطح معناداری زیر (۵ درصد) می باشد، بنابراین رگرسیون قدرت تبیین دارد. ضریب تعیین مدل نیز گویای آن است که ۲۸/۳ درصد از تغییرات متغیر نرخ بازده حقوق صاحبان سهام، توسط متغیرهای وارد شده در مدل تبیین می شود. همچنین در بررسی مفروضات رگرسیون کلاسیک نتایج آزمون جاکوبرا گویای آن است که باقیمانده های حاصل از برآورد مدل در سطح اطمینان ۹۵٪ از توزیع نرمال برخوردار می باشند بطوری که سطح معنی داری مربوط به این آزمون بزرگتر از ۰/۰۵ است (۰/۱۰۲). همچنین با توجه به این که مقدار آماره دوربین واتسون مدل مابین ۱/۵ و ۲/۵ است (۱/۵۳۷) لذا می توان گفت در مدل، مشکل خود همبستگی باقیمانده ها وجود ندارد. در نهایت با توجه به سطح معناداری متغیر عدم قطعیت اقتصادی (متغیر مستقل) که زیر ۰/۰۵ است (۰/۰۱۲) لذا عدم قطعیت اقتصادی بر نرخ بازده حقوق صاحبان سهام تاثیر منفی و معناداری دارد، بر همین اساس فرضیه فرعی اول تحقیق تایید می گردد به بیان دیگر به ازای یک واحد افزایش در عدم قطعیت اقتصادی، ۰/۱۰۰ واحد تغییر (کاهش) در نرخ بازده حقوق صاحبان سهام بانکها ایجاد می شود. از متغیرهای کنترلی نیز اهرم مالی و نسبت تسهیلات اعطایی به کل دارایی ها بر نرخ بازده حقوق صاحبان سهام تاثیر منفی معنادار و درصد کفایت سرمایه و اندازه حسابرسی بر نرخ بازده حقوق صاحبان سهام تاثیر مثبت معنادار دارد. در نهایت با آزمون همخطی میان متغیرهای تحقیق نیز مقدار آماره VIF (عامل تورم واریانس) برای تمامی متغیرها از ۵ کوچکتر بوده و بیانگر این است که میان متغیرهای پژوهش مشکل همخطی شدید وجود ندارد.

نتایج آزمون فرضیه فرعی دوم

فرضیه ۱-۲: عدم قطعیت اقتصادی بر نسبت تغییرات سود خالص تاثیر دارد.

جدول (۱۰): نتایج برآورد مدل برای فرضیه فرعی دوم پژوهش

نام و نماد متغیر	ضریب رگرسیون	آماره t	سطح معنی داری	آماره VIF
عدم قطعیت اقتصادی (MII)	-۱/۷۹۲	-۲/۴۲۰	۰/۰۱۷	۱/۰۸۰

۱/۳۸۰	۰/۰۴۰	۲/۰۴۱	۰/۲۸۸	اندازه بانک (SIZE)
۱/۱۶۵	۰/۰۳۰	-۰/۲۱۱	-۰/۱۹۸	اهرم مالی (LEV)
۱/۵۰۰	۰/۴۵۳	-۰/۷۵۱	-۱/۲۴۶	نسبت تسهیلات اعطایی به کل دارایی ها (LOAN)
۱/۳۶۳	۰/۰۱۰	۲/۶۹۶	۲/۲۳۲	درصد کفایت سرمایه (A_CAPITAL)
۱/۴۴۸	۰/۶۴۴	۰/۴۶۲	۰/۴۱۱	نسبت تسهیلات اعطایی به مجموع سپرده ها (LO_DE)
۱/۲۴۶	۰/۰۳۱	-۲/۲۲۰	-۱/۳۵۹	نسبت هزینه مطالبات مشکوک الوصول به سود تسهیلات اعطایی (RS_DE)
۱/۲۲۷	۰/۳۳۰	-۰/۹۷۶	-۳/۸۴۸	نسبت ذخیره مطالبات مشکوک الوصول به تسهیلات اعطایی (Z_LOAN)
۱/۱۵۷	۰/۸۰۴	۰/۲۴۷	۰/۰۹۶	اندازه حسابرسی (AQ)
-	۰/۱۰۶	-۱/۶۲۵	-۴/۷۷۸	مقدار ثابت
۲/۱۰۴	آماره دوربین - واتسون		۴/۴۹۲ ۰/۰۰۰	آماره F (سطح معنی داری)
۱۰/۸۹۹ ۰/۱۱۲	آماره جاکو برا (سطح معنی داری)		۰/۲۴۸	(ضریب تعیین)

بر اساس نتایج آزمون فرضیه فرعی دوم، ضریب تعیین مدل نیز گویای آن است که ۲۴/۸ درصد از تغییرات متغیر نسبت تغییرات سود خالص، توسط متغیرهای وارد شده در مدل تبیین می شود. همچنین با توجه به این که مقدار آماره دوربین واتسون مدل مابین ۱/۵ و ۲/۵ است (۲/۱۰۴) لذا می توان گفت در مدل، مشکل خود همبستگی باقیمانده ها وجود ندارد. در نهایت با توجه به سطح معناداری متغیر عدم قطعیت اقتصادی (متغیر مستقل) که زیر ۰/۰۵ است (۰/۰۱۷) لذا عدم قطعیت اقتصادی بر نسبت تغییرات سود خالص تاثیر منفی و معناداری دارد، بر همین اساس فرضیه فرعی دوم تحقیق تایید می گردد به بیان دیگر به ازای یک واحد افزایش در عدم قطعیت اقتصادی، ۱/۷۹۲ واحد تغییر (کاهش) در نسبت تغییرات سود خالص بانکها ایجاد می شود. از متغیرهای کنترلی نیز اندازه بانک و درصد کفایت سرمایه بر نسبت تغییرات سود خالص تاثیر مثبت معنادار و اهرم مالی و نسبت هزینه مطالبات مشکوک الوصول به سود تسهیلات اعطایی تاثیر منفی معنادار دارد.

نتایج آزمون فرضیه اصلی دوم

فرضیه ۲: عدم قطعیت اقتصادی بر قابلیت پیش بینی سود تاثیر دارد.

جدول (۱۱): نتایج برآورد مدل برای فرضیه اصلی دوم پژوهش

نام و نماد متغیر	ضریب رگرسیون	آماره t	سطح معنی داری	آماره VIF
عدم قطعیت اقتصادی (MII)	-۰/۴۶۴	-۲/۵۶۰	۰/۰۱۱	۱/۰۸۰
اندازه بانک (SIZE)	۰/۰۴۴	۲/۲۷۱	۰/۰۲۴	۱/۳۸۰
اهرم مالی (LEV)	-۰/۱۴۹	-۲/۱۹۵	۰/۰۳۱	۱/۱۶۵
نسبت تسهیلات اعطایی به کل دارایی ها (LOAN)	-۰/۳۴۹	-۲/۲۶۰	۰/۰۲۵	۱/۵۰۰
درصد کفایت سرمایه (A_CAPITAL)	۰/۴۷۷	۲/۰۹۸	۰/۰۳۷	۱/۳۶۳
نسبت تسهیلات اعطایی به مجموع سپرده ها	-۰/۰۱۴	-۰/۱۱۹	۰/۹۰۵	۱/۴۴۸

(LO_DE)			
نسبت هزینه مطالبات مشکوک الوصول به سود تسهیلات اعطایی (RS_DE)	۰/۳۱۶	۱/۳۶۴	۰/۱۷۴
نسبت ذخیره مطالبات مشکوک الوصول به تسهیلات اعطایی (Z_LOAN)	-۱/۰۳۷	-۲/۰۶۱	۰/۰۳۹
اندازه حسابرسی (AQ)	۰/۱۵۱	۲/۸۹۵	۰/۰۰۴
مقدار ثابت	۱/۴۵۰	۳/۶۴۶	۰/۰۰۰
آماره F (سطح معنی داری)	۸/۵۵۷ ۰/۰۰۰	آماره دوربین-واتسون	
(ضریب تعیین)	۰/۳۷۷	آماره جاکو برا (سطح معنی داری)	

بر اساس نتایج آزمون فرضیه اصلی دوم، ضریب تعیین مدل نیز گویای آن است که ۳۷/۷ درصد از تغییرات متغیر قابلیت پیش بینی سود، توسط متغیرهای وارد شده در مدل تبیین می شود. همچنین با توجه به این که مقدار آماره دوربین واتسون مدل مابین ۱/۵ و ۲/۵ است (۱/۵۵۹) لذا می توان گفت در مدل، مشکل خود همبستگی باقیمانده ها وجود ندارد. در نهایت با توجه به سطح معناداری متغیر عدم قطعیت اقتصادی (متغیر مستقل) که زیر ۰/۰۵ است (۰/۰۱۱) لذا عدم قطعیت اقتصادی بر قابلیت پیش بینی سود تاثیر منفی و معناداری دارد، بر همین اساس فرضیه فرعی سوم تحقیق تایید می گردد به بیان دیگر به ازای یک واحد افزایش در عدم قطعیت اقتصادی، ۰/۴۶۴ واحد تغییر (کاهش) در قابلیت پیش بینی سود بانکهها ایجاد می شود. از متغیرهای کنترلی نیز اندازه بانک، درصد کفایت سرمایه و اندازه حسابرسی بر قابلیت پیش بینی سود تاثیر مثبت معنادار و اهرم مالی، نسبت تسهیلات اعطایی به کل دارایی ها و نسبت ذخیره مطالبات مشکوک الوصول به تسهیلات اعطایی تاثیر منفی معنادار دارد.

نتیجه گیری و پیشنهادها

این پژوهش به بررسی تاثیر عدم قطعیت اقتصادی بر سودآوری و قابلیت پیش بینی سود در بانکهای بورس اوراق بهادار تهران می پردازد. یافته های تحقیق نشان می دهد عدم قطعیت اقتصادی بر نرخ بازده حقوق صاحبان سهام، نسبت تغییرات سود خالص و قابلیت پیش بینی سود تاثیر منفی و معناداری دارد. به نظر می رسد. در ادامه تحلیل و تفسیر نتایج ارائه می گردد: نتایج و یافته های به دست آمده در فرضیه اول با چارچوب نظری ارائه شده در تحقیق سادوک و همکاران (۲۰۲۱) و جاستین و همکاران (۲۰۱۸) همسو می باشد. شواهد تجربی نشان می دهد که در این شرایط، مدیران بانک ها، بدهی ها را افزایش داده و با دنبال منابع مالی می باشند تا پایداری واحد اقتصادی را حفظ نمایند این مهم منجر به افزایش در هزینه های مالی می شود و به صورت مستقیم سود بانک را تحت تاثیر قرار می دهد. همچنین با توجه به اینکه وام گیرندگان در این شرایط با رکود مواجه می گردند لذا غالبا نمی توانند اقدام به پرداخت اقساط خود نمایند و یا اینکه با تاخیر قابل ملاحظه تعهدات خود را پرداخت می کنند همه این عوامل با توجه به ویژگی صنعت بانکداری، اثر معکوسی بر سود بانکها و موسسات مالی داشته و آن را کاهش داده و منجر به کاهش نرخ بازده حقوق صاحبان سهام می شود. نتایج و یافته های به دست آمده در فرضیه دوم با همان تحقیقات مذکور همسو می باشد. همانطور که در فرضیه قبلی هم ذکر گردید با توجه به اینکه وام گیرندگان در این شرایط با رکود مواجه می گردند لذا دچار ناتوانی مالی شده و غالبا اقساط خود را نمی توانند پرداخت کنند، این مهم در وام هایی که دارای وثیقه معتبر نبوده محسوس تر است. در این شرایط با نکول شدن تسهیلات و انتقال پرونده های تسهیلاتی به طبقات سررسید گذشته، معوق و مشکوک، هزینه

مطالبات مشکوک الوصول افزایش یافته و سود بانک کاهش می یابد که این مهم می تواند تاثیر معکوسی بر نسبت تغییرات سود خالص داشته باشد. نهایتا نتایج و یافته های به دست آمده در فرضیه آخر هم با تحقیقات مذکور همسو می باشد. در رابطه با تحلیل نتایج می توان گفت، نااطمینانی سیاست اقتصادی بر عدم تقارن اطلاعاتی تاثیر مستقیم دارد بر همین اساس بسیاری از تصمیمات سرمایه گذاران با تردید اتخاذ می گردد، در این شرایط مدیران بانکها دست به افشاء کمتری از اطلاعات (مرتبط با پیش بینی سود) می زنند، لازم به ذکر است حتی اطلاعات ارائه شده در دوران عدم قطعیت اقتصادی، قابلیت اتکاء کمتری هم دارد. دلیل ارائه اطلاعات مذکور این است که امکان دارد اطلاعات ارائه شده به ذینفعان به علت وجود نااطمینانی اقتصادی با خطای بسیار بالایی مواجه گردد و منجر به گمراه شدن استفاده کنندگان شود همه موارد مذکور منجر به تغییر رفتار مبادلاتی سرمایه گذاران شده و قابلیت پیش بینی سود را کاهش می دهد.

با توجه به نتایج فرضیه اول، بایستی همواره استفاده کنندگان صورت های مالی هنگام تجزیه تحلیل به متغیرهایی مانند عدم قطعیت سیاست اقتصادی توجه داشته باشند زیرا این متغیر منجر به کاهش در نرخ بازده حقوق صاحبان سهام و احتمالا عملکرد بانکها می شود.

بر اساس نتایج فرضیه دوم، با توجه به تاثیرگذاری نااطمینانی سیاست اقتصادی بر نسبت تغییرات سود خالص، به دولت ها پیشنهاد می شود بسیار مراقب باشند تا در سیاستها و تصمیمات شان ثبات بیشتری اعمال کنند. زیرا بازارهای مالی و سرمایه ای آنها نسبت به کشورهای پیشرفته ضعیف تر است و نظم کمتری دارد و بی ثباتی و تغییر در این سیاستهای دولت باعث ایجاد مشکلات زیادی در بازار بورس و بانکها از جمله افزایش عدم تقارن اطلاعاتی و در پی آن کاهش ارزش بانکها و موسسات مالی میگردد.

بر اساس نتایج فرضیه سوم با توجه به اینکه مدیران بانکها به دنبال کسب اعتماد ذینفعان هستند بر همین اساس به آنها پیشنهاد می گردد همواره در دوران نااطمینانی اقتصادی، افشائاتی در رابطه با سود (با قابلیت اتکاء بالا) داشته باشند زیرا افشائات مذکور در دوران عدم قطعیت سیاست اقتصادی به علامت مثبتی در بازار تبدیل شده و نمایانگر عملکرد مطلوب واحد اقتصادی است این مهم میتواند منجر به جذب سرمایه گذار به منظور مقابله با وضعیت نااطمینانی اقتصادی هم شود. همچنین به سازمان بورس اوراق بهادار پیشنهاد می شود به دنبال ایجاد محتوای اطلاعاتی در دوران نااطمینانی اقتصادی برای بازار سرمایه باشند و در صورت عدم افشاء سطح قابل افشائات در رابطه با سود (بابت افزایش قابلیت پیش بینی سود)، از ابزارهای قانونی برای وادار کردن بانکها استفاده نمایند.

منابع

- ✓ اربابیان، علی اکبر، سلطانی نژاد، اردشیر، (۱۳۹۱)، تاثیر تغییرات عدم اطمینان در شرایط اقتصادی بر قیمت سهام، مجله چشم انداز مدیریت مالی، شماره ۶، صص ۱۲۳-۱۴۲.
- ✓ باغومیان، رافیک، محمدی، حجت، نقدی، سجاد، (۱۳۹۵)، نوسان متغیرهای کلان اقتصادی و پیش بینی سود توسط مدیران، مطالعات تجربی حسابداری مالی، دوره سیزدهم، شماره ۵۰، صص ۵۷-۷۹.
- ✓ بهار مقدم، مهدی، کوارویی، طیبه، (۱۳۹۱)، ارتباط روزها و ماه های سال، متغیرهای کلان اقتصادی و بازده سهام در بورس اوراق بهادار تهران، مجله پیشرفت های حسابداری دانشگاه شیراز، دوره دوم، شماره ۶۳، صص ۱-۲۶.
- ✓ پژوهشکده پولی و بانکی، (۱۳۸۷)، بررسی ها و سیاست های اقتصادی، بانک اطلاعات سری های زمانی اقتصادی، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.
- ✓ جعفری صمیمی، احمد، (۱۳۹۱)، اقتصاد بخش عمومی، انتشارات سمت، چاپ دوازدهم.

- ✓ رجیبی، علی، هنری مهر، معصومه، شریفی امین، ثریا، (۱۴۰۲)، تاثیر مشترک عدم قطعیت سیاست اقتصادی و ویژگی های شرکت بر ساختار سرمایه، دومین کنفرانس تحقیقات کاربردی علوم انسانی در مدیریت، مهندسی صنایع، اقتصاد و حسابداری.
- ✓ سمائی، حسین، شریعت پناهی، مجید، (۱۳۸۳)، هموارسازی سود و بازده تعدیل شده بر اساس ریسک، ماهنامه تدبیر، شماره ۱۴۶، صص ۵۶-۶۳.
- ✓ عباسیان، عزت اله، مرادپور اولادی، مهدی، عباسیون، وحید، (۱۳۸۷)، اثر متغیرهای کلان اقتصادی بر شاخص کل بورس اوراق بهادار تهران، فصلنامه پژوهش های اقتصادی ایران، شماره ۳۶، صص ۱۳۵-۱۵۲.
- ✓ قربانی، بهزاد، پورطاهر اقدم، فرزانه، رهنمای رودپشتی، فریدون، (۱۴۰۱)، تأثیر محافظه کاری حسابرس و وجود عدم قطعیت سیاست های اقتصادی بر کیفیت سود، قضاوت و تصمیم گیری در حسابداری و حسابرسی، دوره ۱، شماره ۲، صص ۱-۲۵.
- ✓ نوروش، ایرج، سپاسی، سحر، نیک بخت، محمدرضا، (۱۳۸۴)، بررسی مدیریت سود در شرکت های پذیرفته شده در بورس تهران، مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز، شماره ۲، صص ۳۸-۵۲.
- ✓ هاشمی، سید عباس، امیری، هادی، زهرا، تیموری، (۱۳۹۶)، تأثیر متغیرهای کلان اقتصادی بر سود آتی حسابداری، پژوهش های حسابداری مالی و حسابرسی، دوره نهم، شماره ۳۴، صص ۱۶۳-۱۹۰.
- ✓ Abramova, I., J. E. Core, and A. Sutherland. (2019). Institutional Investor Attention and Firm Disclosure. Available at: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3066136>.
- ✓ Al-Eitan, G. N., Bani-Khalid, T. O. (2019). CREDIT RISK AND FINANCIAL PERFORMANCE OF THE JORDANIAN COMMERCIAL BANKS: A PANEL DATA ANALYSIS. *Academy of Accounting and Financial Studies Journal*, 23, 1-13.
- ✓ Al-Eitan, G. N., Bani-Khalid, T. O. (2019). CREDIT RISK AND FINANCIAL PERFORMANCE OF THE JORDANIAN COMMERCIAL BANKS: A PANEL DATA ANALYSIS. *Academy of Accounting and Financial Studies Journal*, 23, 1-13.
- ✓ Bali, T.G., Brown, S.J and Tang, Y.(2017) Is Economics Uncertainty Priced in the Cross-Section of Stock Returns?, *Journal of Financial Economics*, Vol. 26(3), 471-489
- ✓ Basu, R. S., S. Pierce, and A. Stephan. (2019). The Effect of Investor Inattention on Voluntary Disclosure. Available at: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3071399>.
- ✓ Bhattacharya, N., Desai, H, and Venkataraman, K. (2012). "Does Earnings Quality Affect Information Asymmetry? Evidences from Trading Costs". *Contemporary Accounting Research*, No. 191, 184-207.
- ✓ Choi, H.M. (2010). When Good News is not so Good: Economy-Wide Uncertainty and Stock Returns, *Journal of Business Finance & Accounting*, Vol. 41(9), 1101-1123, 2014..
- ✓ Chowdhury, S.S.H, M. Abu Taher, & A.M. Selim, (2006), "Does Predicted Macroeconomic Variable Influence Stock Market Volatility? Evidence from the Bangladesh Capital Market", *Department of Finance and Banking University of Rajshahi, Bangladesh*, Vol.15
- ✓ Cormier, D, Houle, S and Ledoux, M. (2013), "The Incidence of Earnings Management on Information Asymmetry in an Uncertain Environment: Some Canadian Evidence". *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*. No. 22, 26-38.
- ✓ Ekinci, R., Poyraz, G. (2019). The Effect of Credit Risk on Financial Performance of Deposit Banks in Turkey. *Journal of Procedia Computer Science*, 158, 979-987.
- ✓ Habib, A, Hossain, M, and Jiang, H. (2011). "Environmental Uncertainty and Market Pricing of Earnings Smoothness", *Advances in International Accounting*, No. 32, 11-40.
- ✓ Habib, A. (2004). "Impact of Earnings Management on Value-Relevance of Accounting Information". *Journal of Managerial Finance*. No. 11, 1-15.

- ✓ Jaramillo, L & Sancak, C (2007), Growth in the Dominican Republic and Haiti: Why has the Grass Been Greener on One Side of Hispaniola? IMF Working Paper.
- ✓ Jenkins D.S., Kane, G.D. and Velury. U. (2009). Earnings Conservatism and Value Relevance Across the Business Cycle. *Journal of Business Finance & Accounting*, Vol.36 (9-10), 1041-1058.
- ✓ Johnson, Marilyn (1999), "Business Cycles and the Relation between Security Returns and Earnings", *Review of Accounting Studies*, Vol. 4, 93-117.
- ✓ Justin, Yiqiang Jin. Kiridaran Kanagaretnam. Yi Liu. Gerald J. Lobo. (2018). "Economic Policy Uncertainty, Monetary Policy Uncertainty, and Bank Earnings Opacity". Electronic copy available at: <https://ssrn.com/abstract=3097592>
- ✓ Kabir Hassan, M., Khan, A., & Paltrinieri, A. (2018). Liquidity Risk Credit Risk and Stability in Islamic and Conventional Banks. *Research in International Business and Finance*, 48(c), 17-31.
- ✓ Kais Bouslah, K., Kryzanowski, L., M'Zali, B. (2018). Social Performance and Firm Risk: Impact of the Financial Crisis. *Journal of J Bus Ethics*, 149, 643–669.
- ✓ Kim, K., S. Pandit, and C. E. Wasley. 2016. Macroeconomic uncertainty and management earnings forecasts. *Accounting Horizons* 30 (1): 157–172.
- ✓ Lim, C. Y., Ding, D. K., and Thong. T. Y. (2008). "Firm Diversification and Earnings Management: Evidence from Seasoned Equity Offerings". *Review of Quantitative Finance and Accounting*, No. 30, PP. 69–92.
- ✓ Ozili, Peterson K and Arun, Thankom. (2022). "Does economic policy uncertainty affect bank profitability?". Online at <https://mpa.ub.uni-muenchen.de/114403/> MPRA Paper No. 114403, posted 16 Sep 2022 16:56 UTC
- ✓ Reinhart, C. M., & Rogoff, K. S. (2010). Growth in a Time of Debt. *American Economic Review*, 100(2), 573–78.
- ✓ Sadok El Ghoul, Omrane Guedhami, Yongtae Kim. (2021). "Policy Uncertainty and Accounting Quality". Santa Clara University and Korea Advanced Institute of Science and Technology (KAIST)
- ✓ Shu, Yan, Broadstock, David C. and Bing. Xu. (2013). "The Heterogeneous Impact of Macroeconomic Information on Firms' Earnings Forecasts". *The British Accounting Review*. Vol.45,311–325.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی